

Салюк Є.Ю.

магістрантка,

Науковий керівник: Шинкаренко А.І.

кандидат педагогічних наук, доцент,

*Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка*

ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНО-РИТМІЧНИХ РУХІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Молодший шкільний вік – це період суттєвих функціональних і психічних змін, які ускладнюються новим режимом життєдіяльності у незвичному соціальному середовищі. Цей вік особливий і сприятливий для розвитку музично-сенсорних здібностей. Яскраве, загострене емоційне сприйняття, чутливість – усе це полегшує вплив на дітей, виступає важливим чинником формування загальної музичної культури, яка виховується передусім у процесі переживання, а не логічного розуміння і запам'ятовування. Водночас відомо, що природа ставлення молодших школярів до дійсності емоційно-естетична, і в цьому розумінні педагогічно значущою є та особливість, що діти сприймають світ крізь призму найбільш узагальнених почуттів: краси, захоплення, відрази до явно негативного, співпереживання зі смішним, героїчним, трагічним. У цьому аспекті важливого значення набуває специфіка підходу до розвитку музично-естетичних здібностей.

Музика – мистецтво, що впливає, в основному, на почуття, емоції дитини. Вона може примусити сумувати чи радіти, тривожитися чи торжествувати. Музика здатна надихнути чи заспокоїти, може сприяти тому, щоб діти полюбили природу, а образи й картини природи, відображені в музиці, допоможуть викликати до неї інтерес. Враження, що виникають у дітей під час сприймання музики, можуть стати одним із джерел їхньої самостійної художньої діяльності, ігор та розваг.

Використання моторної діяльності в тій чи іншій формі ми зустрічаємо майже в усіх прогресивних системах музичного виховання (Е.Ж. Далькроз, К. Орф, З. Кодай). Але в кожній з них рухи використовуються дещо своєрідно, залежно від основного цільового спрямування. На позитивну роль рухів під музику вказували у своїх

працях В. Верховинець, М. Леонтович, Н. Ветлугіна; сучасні дослідники: М. Вовк, К. Самолдіна, О. Ростовський, Е. Печерська та інші.

Музично-ритмічне чуття – здатність активно (рухомо) переживати музику, відчувати емоційну виразність музичного ритму і точно відтворювати його. Воно безпосередньо виявляється у тих рухових реакціях, які більш-менш точно передають ритм музики, що звучить. Музично-ритмічне чуття складає основу всіх виявів музичності, які пов'язані зі сприйманням і відтворенням часової ходи музичного руху. Разом з ладовим чуттям воно є основою емоційного відгуку на музику.

Розвиток музично-ритмічного чуття учнів включає організацію рухової активності дітей, виховання певних ритмічних навичок, усвідомлення естетичної виразності ритму як елемента музичної мови тощо. Оскільки «чуття музичного метру має не тільки моторну, але й емоційну природу, в основі його лежить сприймання виразності музики. Тому поза музикою чуття музичного ритму не може ні пробудитися, ні розвиватися», відзначав Б. Теплов [9, с. 197].

Н. Ветлугіна відносить ритмічні рухи до навчальних видів музичної діяльності дітей, вважає, що ритмічні рухи поступово розвивають рухову активність дітей. На думку дослідниці, засвоєння навичок сприймання музики та виразних рухів відбувається у процесі розучування вправ, ігор, хороводів, танцювальних елементів. Слухаючи музику, діти стежать за розвитком художнього образу. У свою чергу, слухова увага сприяє збагаченню музичної пам'яті, що спирається на слуховий і руховий аналізатори. Виконуючи рухи під музику, діти сприймають той чи інший образ. Крім того, цей вид діяльності спонукає дітей переживати музику. «Відчуваючи красу музичного твору і своїх рухів, вони емоційно збагачуються», як зазначає Н. Ветлугіна [2, с. 30].

Враховуючи інтуїтивну потребу дітей молодшого шкільного віку в руховій активності, метою використання музично-ритмічних рухів на уроках музичного мистецтва в початковій школі слід вважати розвиток творчої активності дітей стосовно відображення музики у дії, а також розвиток музичності в цілому і чуття ритму зокрема. Чинною програмою «Музичне мистецтво» для учнів початкової школи передбачено виконання музично-ритмічних рухів, спрямованих на пластичне вираження змісту музики (пластичне інтонування, вільне диригування, танцювальні рухи, крокування, «гра» на уявних музичних інструментах тощо). Це має розвивати музичні здібності дітей, їхню здатність емоційно й свідомо сприймати музику [4, с. 212–244].

На уроках музичного мистецтва в школі основними видами музично-ритмічних рухів, які визначають склад цієї групи навичок, є крокування на місці в поєднанні з художньо-образним сприйманням музики, а також різні пластичні рухи рук і корпусу. При доборі рухів ураховуються вікові особливості учнів, а також обмежені просторові умови, у яких звичайно проходить урок музичного мистецтва. За допомогою музично-ритмічних рухів у дітей формуються чотири групи виконавських навичок: відображення в русі метричної пульсації музики; дотримання фразування; відображення ритмічного рисунка; «вільне диригування» та «пластичне інтонування». Ця послідовність формування музично-ритмічних рухів ґрунтується на системі швейцарського педагога-музиканта Е. Жака Далькроза і була розвинена вітчизняними педагогами. При цьому на теренах загальноосвітнього навчального закладу музично-ритмічні рухи розглядаються у взаємозв'язку зі всіма елементами уроку, у контексті його теми. Завдання, зв'язані з використанням рухів, спрямовуються на поглиблене засвоєння музичного матеріалу.

Виходячи з психолого-фізіологічних особливостей розвитку молодших школярів, К. Самолдіна рекомендує на початковому етапі розвитку чуття ритму більш активно використовувати наслідувальні механізми [8, с. 31–34]. Йдеться про засвоєння дітьми музично-ритмічного матеріалу шляхом повторення почутого. Причому, в цій роботі акцент має робитися на цілісне сприйняття музичного твору, його емоційне переживання. І лише після накопичення певного досвіду у цілісному сприйнятті твору вчитель може поступово переключати увагу учнів на окремі деталі, вводячи теоретичні основи. Перш за все діти мають усвідомити, яке значення має ритм у житті в цілому і в музиці зокрема, тому доцільно зіграти якійсь добре відомий твір, змінивши при цьому його ритм (наприклад, український народний танець «Гопак», який діти вже слухали, зіграти свідомо змінивши метро-ритмічний рисунок).

Розвиток чуття ритму М. Вовк рекомендує проводити, використовуючи вірші та дитячі лічилки, які дітям знайомі, і, головне, гарно ними сприймаються [3, с. 11]. Віршовані тексти, як і музика, мають ритмічну основу. Через вірші та лічилки дитині легше пояснити специфіку ритму і музичного зокрема. Можна, наприклад, запропонувати дітям ритмізувати своє прізвище чи ім'я (проплескати, простукати і т.п.), або використати запитальні речення і відповіді на них,

скласти тексти до запропонованого ритму або, навпаки, прислухатися до ритму знайомого вірша чи дитячої лічилки: відтворити їх у вигляді ритмічного супроводу. Надалі робота ускладнюється і проводиться за допомогою ритмізації віршованих текстів.

Г. Руда одним із видів музично-ритмічної діяльності визначає музично-ритмічні вправи, «вони сприяють організації дітей на заняттях, емоційно налаштовують на активне усвідомлене засвоєння музичного матеріалу. Під час роботи над вправами вдосконалюються основні музично-ритмічні рухи й вивчаються деякі танцювальні рухи. Діти навчаються сприймати емоційний зміст музики, передавати пластичними, танцювальними рухами характер, форму твору» [6, с. 78]. М. Букач рекомендує наступну послідовність впровадження елементарних ритмічних вправ: проплескати рівні долі у темпі повільної людської ходи, таке плескання ми в подальшому будемо називати «крокуючим» і позначатимемо складом «та». Щоб ця вправа була більш наочною для дітей, вчитель може під їх плескання продемонструвати ходу повільно крокуючої людини; заздалегідь вивчену дітьми пісню (побудовану на чвертях) виконати об'єднавши спів і проплескування ритмічних долей; у процесі відтворення ритму використовувати різноманітні «звучні жести», наприклад: чотири оплески, чотири притупи, чотири клацання пальцями, чотири удари по колінах [1, с. 112–113].

Багато пісень своєрідно «оживає», коли їх виконувати з музично-ритмічними рухами. Наприклад, українська народна пісня «Женчичок-бренчичок» спочатку не викликає особливого захоплення в учнів. Але якщо запропонувати дітям виконати ритмічний супровід до пісні, то інтерес посилюється. Виразними рухами – імітацією гри на музичних інструментах – учні можуть супроводжувати звучання п'єс із яскраво вираженим тембровим звучанням яких-небудь музичних інструментів.

На переконання О. Ростовського прийом «пластичного інтонування» як природного вираження в ході, жесті, танцювальному русі почуття, переживання емоційного змісту твору має велике значення у формуванні музичного сприймання молодших школярів [5, с. 54]. Рухами можна передавати емоційний зміст, наприклад таких п'єс «Кавалерійської» Д. Кабалевського, «Екосез» Л. Бетховена, «Хвороба ляльки» П. Чайковського, українських народних танців «Гопак», «Жозачок», «Аркан» що допоможе відчутти своєрідність цієї музики.

На переконання С. Садовенко, у формуванні ритмічно-рухової складової музичного розвитку молодших школярів ефективним засобом

є використання українського музично-ігрового дитячого фольклору [7, с. 284–288]. Рекомендується роботу із розвитку музично-ритмічних умінь шляхом опрацювання учнями фольклорних творів проводити поетапно. Спочатку – після прослуховування фольклорного твору – дітям можна запропонувати спробувати повторити мелодію з відтворенням ритмічного рисунку. Проходження другого етапу супроводжується ознайомленням та вивченням слів української забави, пісні чи хороводу. На третьому етапі – можна додавати до виконання фольклорних зразків мануальні дії (плескання в долоні, рухи пальців, кистей рук, кулачків, гра на елементарних музичних інструментах).

Попри те, що музично-ритмічні рухи включаються у всі види діяльності, вони не потребують багато якогось виокремленого часу. Якщо рухова активність використовується під час хорового співу, розспівування, при знайомстві та освоєнні музичних понять, у ході слухання музики, то вона проводиться за рахунок часу, відведеного на цей вид роботи на уроці

Отже, важливим засобом виховання музичності дітей молодшого шкільного віку і свідомого сприймання ними та виконання музики є музично-ритмічне виховання, яке є невід’ємною частиною усієї музично-виховної роботи на уроках музичного мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Букач М.М. Виховання почуття ритму в молодшому шкільному віці / Наукова праця. Педагогіка. Випуск 279. Т. 291. 145 с.
2. Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини. Київ: Музична Україна, 1978. 256 с.
3. Вовк М. Етапність у музично-ритмічному розвитку учнів 1-3 класів / Музика в школі. Випуск 9 [укладач Л.О. Хлебнікова]. Київ: Музична Україна, 1983. 52 с.
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. Київ: Освіта, 2012. 390 с.
5. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 216 с.
6. Руда Г. Музично-ритмічні рухи як ефективний засіб розвитку музичних здібностей учнів початкової школи / Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип. 6. Слов’янськ, 2017, 135 с.
7. Садовенко С.М. Музично-виховний потенціал українського музичного фольклору як засіб розвитку музичних здібностей молодших школярів / *Духовна*

культура як домінанта українського життєтворення: Зб. матер. Всеукр. наук-пр. конф., Київ, 22-23 грудня 2005 р. К.: ДАКККІМ, 2005. Ч. II. 344 с.

8. Самолдіна К. Використання рухів на уроках музики в загальноосвітній школі / *Музика в школі*. Випуск 6. Київ: Музична Україна, 1980. 92 с.

9. Теплов Б.М. Избранные труды. Т. 1. М.: Педагогика, 1985. 328 с.

Свириденко М.В.

студентка,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

ВЗАЄМОДІЯ ТРАДИЦІЙНИХ І ЦИФРОВИХ ТЕХНІК У СУЧАСНІЙ КНИЖКОВІЙ ІЛЮСТРАЦІЇ

Все частіше книжкові ілюстратори віддають перевагу сучасним технологіям. Мистецтво, насамперед як культурне явище, не може ігнорувати стрімкий технологічний прогрес початку XXI століття. Адже це надає нові можливості для самовираження мистців. Технологічний процес не оминув і книгу, вплинув на її форму та способи створення. Цифровізація поглинає все більше галузей мистецтва та життя.

В еру цифрових технологій, коли все більше людей обирають замість друкованих книг цифрові аналоги, книга стає елементом колекціонування, мистецьким об'єктом. Для графіка, ілюстратора, художника є важливим створити якісний, цілісний твір, що сприятиме розкриттю сюжету твору, створить загальний настрій книги. Незважаючи на новації, «традиційні» техніки в книжковій графіці не втрачають своєї актуальності, а дедалі частіше поєднуються з цифровими технологіями. Цифрові технології дозволяють гармонійно поєднувати в одне ціле різноманітні графічні прийоми і техніки [1].

Метою статті є дослідження та аналіз способів створення сучасної книжкової ілюстрації за допомогою традиційних графічних технік і комп'ютерної графіки, розкриття деяких технологічних аспектів створення книжкової ілюстрації з використанням вище зазначених технік.

Питання поєднання різних мистецьких мов, інтеграції, синтезу мистецтв має глибокі історичні коріння, адже окремі його аспекти